

УДК 331.461+331.102.323

Т.О. ДІДКОВСЬКА, Харківський національний університет внутрішніх справ

КЛАСИФІКАЦІЯ РОБІТ ІЗ ШКІДЛИВИМИ ТА ВАЖКИМИ УМОВАМИ ПРАЦІ

Ключові слова: класифікація робіт, шкідливі та важкі умови праці

З метою чіткого розуміння змісту, якості, відмінностей робіт зі шкідливими та важкими умовами праці необхідний всебічний розгляд та аналіз нормативно-правових актів, що регулюють роботу саме в таких умовах. Найбільш доцільним та вірним буде надати отримані висновки у вигляді класифікації робіт зі шкідливими та важкими умовами праці. Саме такий процес як класифікація надає можливості впорядкувати та представити певні явища (об'єкти) у чіткому, взаємно узгодженому вигляді. Класифікуючи об'єкти, ми чітко виокремлюємо їхні відмінності та схожі ознаки, отримуємо більш конкретну та детальну інформацію про них, формуємо чітке уявлення про місце та взаємне співвідношення досліджуваних об'єктів між собою.

Актуальність роботи полягає у тому що класифікація робіт із шкідливими та важкими умовами праці була сформована ще за радянські часи, перегляд її основних положень є необхідною умовою для формування соціального захисту вказаних категорій працівників. Питанням регулювання відносин у сфері соціального захисту працівників, задіяних на роботах із шкідливими та важкими умовами праці, займалися такі вчені як В.І. Прокопенко, А.М. Колот, В.І. Шкатулла, Г.І. Чанишева та інші.

Класифікація, згідно з тлумачним словником української мови, це: 1) система розподілу предметів або понять якої-небудь галузі на класи, відділи, розділи та інше за певними спільними ознаками; 2) розподіл предметів

або понять якої-небудь галузі за певними спільними ознаками [1, с.111]. Виділені внаслідок аналізу відповідних об'єктів, їхніх характеристик, спільні ознаки є тими критеріями, за якими відбувається класифікація. Класифікація робіт зі шкідливими та важкими умовами праці дозволяє чітко визначити рівень шкідливості, ступінь важкості, виробничу сферу і тому подібні важливі характеристики розглядуваних робіт. Практика показала, що класифікація є суто суб'єктивним явищем і проводити розподіл робіт зі шкідливими та важкими умовами праці можна за різними критеріями.

За якісними характеристиками розрізняємо: 1) шкідливі та 2) важкі умови праці. До шкідливих відносимо ті роботи, що виконуються в умовах, коли хоча б один із факторів виробничого середовища перевищує допустимі норми. Звідси робимо висновок, що за переважним впливом певного фактору можуть бути роботи, де: 1) перевищує встановлені норми фізичний фактор; 2) перевищує встановлені норми хімічний фактор; 3) перевищує встановлені норми біологічний фактор; 4) декілька факторів в поєднанні перевищують встановлені норми. До важких відносимо роботи, що виконуються в умовах, коли хоча б один показник важкості трудового процесу перевищує встановлені норми. За переважним впливом відповідного показника важкі роботи можуть бути такими: 1) де фізичне динамічне навантаження перевищує встановлені норми; 2) на яких маса вантажу, що піднімається і переміщується, перевищує допустимі норми; 3) на яких загальне число стереотипних робочих рухів перевищує встановлені норми; 4) на яких розмір статичного навантаження більше за встановлений; 5) пов'язані із відповідним ступенем незручності робочої пози; 6) на яких ступінь нахилу корпусу є шкідливим для здоров'я; 7) на яких за показником переміщення в просторі здійснюється шкідливий вплив на організм людини; 8) де в поєднанні декількох показників здійснюється шкідливий вплив на здоров'я працівника. Робота, що виконується у

важких умовах, також може бути: 1) роботою з першим ступенем важкості; 2) роботою з другим ступенем важкості.

Також можна виділити роботи за ступенем шкідливого впливу усіх виробничих факторів на організм працівника, а згідно з Гігієнічною класифікацією праці за ступенем перевищення гігієнічних нормативів та вираженості можливих змін в організмі працюючих, на наступні види:

1) з першим ступенем шкідливості умов праці – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища та трудового процесу, які, як правило, викликають функціональні зміни, що виходять за межі фізіологічних коливань (останні відновлюються при тривалішій, ніж початок наступної зміни, перерві контакту з шкідливими факторами) та збільшують ризик погіршення здоров'я;

2) з другим ступенем шкідливості умов праці – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які здатні викликати стійкі функціональні порушення, призводять у більшості випадків до зростання виробничо-обумовленої захворюваності, появи окремих ознак або легких форм професійної патології (як правило, без втрати професійної працездатності), що виникають після тривалої експозиції (10 років та більше);

3) з третім ступенем шкідливості умов праці – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які призводять, окрім зростання виробничо-обумовленої захворюваності, до розвитку професійних захворювань, як правило, легкого та середнього ступенів важкості (з втратою професійної працездатності в період трудової діяльності);

4) з четвертим ступенем шкідливості умов праці – умови праці характеризуються такими рівнями шкідливих факторів виробничого середовища і трудового процесу, які здатні призводити до значного зростання хронічної

патології та рівнів захворюваності з тимчасовою втратою працездатності, а також до розвитку важких форм професійних захворювань (з втратою загальної працездатності).

Наступним критерієм, за яким розподілені роботи зі шкідливими та важкими умовами праці, є галузева ознака виконуваних робіт. За таким критерієм роботи можуть виконуватися у: добувній промисловості; металургії та виробництві коксу; при нафтопереробці, конденсації і регазифікації природного газу для транспортування; у хімічному виробництві та виробництві неорганічних речовин; при виробництві електроенергії, газу та води; при обробці металу; виробництві електричних машин і апаратури; виробництві устаткування для радіо, телебачення та зв'язку; авіаційному та оборонному виробництві; виробництві неметалевих мінеральних виробів; будівництві; харчовій промисловості; рибному господарстві; текстильній промисловості; виробництві шкіри та шкіряного взуття; готового одягу та хутра; гумових виробів та пластмасових виробів; деревини та виробів з деревини; целюлозно-паперова промисловість; поліграфічне виробництво; медичній та мікробіологічній промисловості; виробництво тютюнових виробів; виробництві елементів для механічних передач; обробці відходів та брухту; інших видах виробництв різних галузей господарства; сільському господарстві; обслуговуванні споруд та устаткування для радіо, телебачення та зв'язку; лабораторії; діяльності у сфері відпочинку, розваг і культури; охороні здоров'я, освіті та соціальній допомозі; роздрібній торгівлі фармацевтичними товарами; асенізації, прибиранні вулиць та обробленні відходів; індивідуальних послугах; газозварювальних роботах; малярних роботах; роботі з радіоактивними речовинами та джерелами іонізуючого випромінювання; загальних професіях [2, 3] та інших галузях народного господарства.

За організаційними заходами покращення умов праці можуть бути роботи зі: 1) шкідливими умовами праці, що дають право на

безплатне отримання лікувально-профілактичного харчування; 2) шкідливими умовами праці, що дають право на отримання молока та інших рівноцінних продуктів харчування; 3) шкідливими та важкими умовами праці, що дають право на спеціальний одяг, спеціальне взуття та інші засоби індивідуального захисту.

За демографічними статево-віковими обмеженнями можуть бути роботи зі: 1) шкідливими та важкими умовами праці, на яких забороняється застосування праці осіб, молодше 18 років [4]; 2) шкідливими та важкими умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок [5].

Окремо необхідно виділити такий критерій класифікації робіт за шкідливими та важкими умовами праці, як соціальний захист працівників, що зайняті на таких роботах. Таким працівникам надаються відповідні пільги та компенсації. Отже, роботи зі шкідливими та важкими умовами праці за зазначеним критерієм можуть бути:

1) зі шкідливими та важкими умовами праці, на яких встановлюється підвищена оплата праці;

2) виробництва, цехи, професії і посади із шкідливими умовами праці, робота в яких дає право на скорочену тривалість робочого тижня;

3) виробництва, роботи, цехи, професії і посади із шкідливими і важкими умовами праці, зайнятість в яких дає працівникам

право на щорічні додаткові відпустки;

4) зі шкідливими та важкими умовами праці, зайнятість на яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах.

Означена класифікація сприяє удосконаленню Кодексу законів про працю України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глумачний словник української мови: Близько 7000 слів /За ред. Д.Г. Гринчишина. -К., 1999.

2. Наказ МОЗ України «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу» від 27.12.2001 р., № 528.

3. Наказ МОЗ «Про затвердження Переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці неповнолітніх» від 31.03.1994 р., № 46.

4. Наказ МОЗ «Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок» від 29.12.1993 р., № 256.

5. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження списків виробництв, робіт, професій, посад і показників, зайнятість в яких дає право на пенсію за віком на пільгових умовах» від 16.01.2003 р., № 36.

Дідковська Т.О. Класифікація робіт із шкідливими та важкими умовами праці // Форум права. -2007. -№ 2. -С.40-42 [Електронний ресурс]. -Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07dtovup.pdf>

Розглянуто основні критерії класифікації згідно діючого законодавства України про працю.

***

Дидковская Т.О. Классификация работ с вредными и трудными условиями труда

Рассмотрены основные критерии классификации относительно действующего законодательства Украины о труде.

***

Didkovskaja T.O. Classification of works with harmful and difficult working conditions

The basic criteria of classification concerning the current legislation of Ukraine about work are considered.